

М. Бојанић, ПРЕЦИ ПОНОВО ГОВОРЕ,
књига 1, Фондација Ваљевске гимназије, Ваљево 2005, 505.

Књига Мирка Бојанића, професора Ваљевске гимназије у пензији који је предавао онај предмет који ђаке учи култури говора, култури читања и култури писања, једна је од књига које обогаћују тзв. историју „малог човека“. Сваки појединац осим заједничке живи и неку своју историју, има своје животне садржаје и носи у себи доживљај те историје и животних садржаја. Историја „малог човека“ све више добија своје место у корпусу знања о прошлости, чиме постаје равноправна тема историографије. Она има свој смисао у покушају историчара да целовитије види прошлост.

„Мали човек“ је у великим писаним историјама углавном један од многих. У ратним историјама он је број: „у том и том рату погинуло је толико и толико људи“. У појавама које припадају историји друштва он је део нечега, један од бројних или припадник неколицине, а у најопштијем смислу исказује се и процენტима: „те и те године број неписмених износио је толико и толико процената“. У великим историјским покретима он је део масе: „маса је кренула на Бастиљу“, „маса је јуришала на Зимски дворца“, „маса је демонстрирала“... „Мали човек“ се појављује и као одређени појам: устаник, побуњеник, ратник, коњаник, револуционер, непријатељ, окупаторски војник, демонстрант, или као ближе одређен појам: јакобинац, болшевик, комуниста, равногорац... Све то смештено је у неке контексте опет означене кроз појмове и појаве као, на пример: идеологија, рат, рад, глад, страх, занос... У свему наведеном он је присутан као савременик, учесник или сведок у матици историје која га носи и исписује његову животну путању и судбину, често или најчешће и мимо његове воље. Историчар не може а да се не

замисли над његовим доживљајем догађаја у којем учествује. Запитајмо се како је историју у предвечерје Хитлеровог напада на Совјетски Савез доживео сваки од многобројних појединаца који су делове размонтираних машина из совјетских фабрика утоваривали у око милион и сто хиљада вагона у акцији пребацивања индустрије на Урал пред предстојећим немачким ударом. Или како је историју прве послератне године у Совјетском Савезу доживео сваки од око два милиона људи колико је их је живело под земљом. Бројеви у историји сведоче, илуструју, наглашавају, доказују, доприносе бољем разумевању...

У књизи Мирка Бојанића *Преци поново говоре* нема бројева, али зато постоје људи. Са својим именом и презименом, са породичним пореклом, са коренима, породичним стаблом, гранама и изданицима, са својим животним путевима, са проблемима, размишљањима, начином живљења, са бригом о егзистенцији, са свешћу о држави која се стварала, са својим почетком и крајем. Није у питању само Анто Јовановић – средишна личност у књизи. Реч је о неколико нивоа или оквира преко којих се преламају време и догађаји. То је Лелић, село из којег потичу биографисана личност и биограф, затим то су Бошњаци, засеок, део Лелића у којем су насељени Срби из Босне, а ту су потом и фамилије: Митровићи, Радосављевићи, Симићи, Јовановићи, Велимировићи, па онда породице са родословима до којих се у балканском етничком шаренилу тешко долази и које се уз много напора реконструишу – један податак је прави истраживачки капитал, и ту је Анто Јовановић чију романсирану биографију на основу докумената исписује Мирко Бојанић. Најзад, на основу свега тога ту је и

слика времена омеђеног крајем 18. и средином 19. века.

Идући кроз архивску грађу о „свом“ Анти Јовановићу, подгорском капетану, повремено застајући на понеком детаљу или надносећи се над крупном историјском чињеницом, аутор кроз избор докумената проговара о Србији тог времена, истовремено проговарајући и о судбини оне генерације Срба која је рођена при крају 18. века. Анто Јовановић у историју долази из једног „бевременог света“ како историчари називају период под турском влашћу о којем се мало зна. Стасавана почетку 19. века када га историја узима под своје у годинама и деценијама када се војевало за национално ослобођење, када су ударани темељи модерне српске државности, када су Мишар, Иванковац, Засавица, Дубље улазили у историјско памћење.

Аутор је, како сам каже, ка својој теми кренуо случајно. У жељи да нешто више сазна о историји свог села, заронио је у архив, грађа га је повукла и из ње је изронио са књигом у којој се преплићу и међусобно допуњују два начина говора и два језика. Један, којој аутор даје снажан печат – то су ауторови коментари, запжања и његово знање, и други, у којој проговара сам докуменат, онакав какав је – веродостојан и богат садржајем. Са документом историчар обично води неку врсту дијалога, поставља му питања и црпи одговоре. Међутим у овој књизи аутор води дијалог са личношћу о којој пише и коју из историјске анонимности уводи у литературу. Мирко Бојанић нас у тему своје књиге уводи тако што нам не саопштава на почетку ко је Анто Јовановић. Сазнајемо то тек негде на поодмаклим страницама књиге. До тада држи нас у неизвесности која лагано осваја читаоца и тиме уноси извесну драматику осликавајући и драматику времена које Анту Јовановића, сељаче из Лелића, баца из битке у битку, из догађаја у догађај, у

сусрете са личностима као што су Илија Бирчанин, прота Матеја Ненадовић, Јоаким Вујић, у преписку са мање и више значајним личностима тога доба међу којима и са Милошем Обреновићем, у заплете и расplete свакодневног живота и посла који је по повратку са фронтва обављао.

Књигом доминира богата изворна основа коју сачињавају документа из архива суда за коју истраживачко искуство говори да је веома богата подацима за друштвену историју. Реч је о архивској грађи на основу које се више него на основу било којих других извора може сазнати о људским наравима, преовлађујућем духу, атмосфери неповерења, мукама људи са влашћу, замршеним међусобним односима, начину живљења, прекупацијама обичног човека, проблемима које је често сам стварао али које су му наметали и други. То је слика у којој нема ничег додаваног. Она је одраз тадашње стварности, тачна је и буквална, детаљна и богата.

Било би неоригинално рећи за књигу Мирка Бојанића да има своју душу, али се не може избећи утисак да она историји једног времена даје душу и неопходну животност коју очекујемо од историчара у намери да се сазнајно спустимо до дубина једног друштва. Ова књига у њеном аутору Мирку Бојанићу спаја истраживача, историчара по интересовању и писца који се својом књигом приближио оном историографском жанру ка коме се не иде без дара за писање, без темељних знања, без осећаја за време, без имагинације која је у функцији историјског. Реч је о романираној биографији у овом случају личности која у свом времену и у средини у којој је живела и по служби коју је обављала и није била обична личност, али на нивоу општих историјских збивања ипак довољно обична да нам омогући да завиримо у неки прошли свет „малог човека“ из којег пробија историјско време.